

**ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMİ KÜLTÜR POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMASINA
YÖNELİK BİR İNCELEME***

Doç. Dr. Bengül BOLAT**

Dr. Hacı Veli GÖK***

ÖZ

Osmanlı Devleti farklı kıtalarda uzun yıllar hakimiyet kurmuştur. Ancak zamanla değişen dünya düzenine ayak uyduramamak ve uzun süren savaşlar nedeniyle gücü sarsılmaya başlamıştır. Bu sancılı süreç 20. yy'a gelindiğinde devletin ömrünü tamamlaması ile sona ermiştir. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesinin ardından Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte birçok alanda yenilik yapılmıştır. Bu yeniliklerin yanı sıra kültürel anlamda da bir dizi değişikliğe gidilmiştir. Dil, tarih, edebiyat, Halkevleri vb. alanlarda yapılan yenilik hareketlerinde Batı medeniyetinden de belli ölçüde faydalanılmıştır. Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olduğu 1923-1938 dönemi yürütülen kültür politikalarında Türk Milliyetçiliği ön plana çıkarılmıştır. Bu dönem, Dünyada da milliyetçiliğin oldukça yükseldiği, hatta İtalya ve Almanya başta olmak üzere Faşizm boyutuna geldiği dönemdir. Dolayısıyla henüz çok genç olan yeni Ulus devletin gerek yeni sisteminin yerleşmesi, gerekse de milliyetçiliğinin gelişmesi ço önemsenmiş ve Tarih, dil, edebiyat gibi alanlarda yapılan çalışmalar bu doğrultuda şekillendirilmeye çalışılmıştır.

İnönü dönemi (1938-1950)nde ise yine Dünyadaki gelişme, değişime bağlı bir politika izlenmiştir. II. Dünya Savaşı ve sonuçları Kültür politikalarına da etki etmiştir. Bu dönemde Faşizmin yıkılması, Batı'nın ve sisteminin yükselmesi, İnsan hakları, özgürlükler, vb alanlardaki değişim İnönü dönemi kültür politikalarında, önceden beri devam eden Milliyetçilik vurgusunun yanı sıra Batı ve Hümanizma vurgusu yapılarak Türk kimliği ile Batının bütünleştirilmesi çabası etkili olmuştur.

Atatürk ve İnönü dönemlerinde uygulanan kültür politikalarında yöntemsel olarak önemli farklılıklar görülür. Bu durumun nedeni hem değişen şartlar ile hem de dönem liderlerinin farklı bakış açıları ile açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Kültür Politikaları, CHP, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü,

**AN INVESTIGATION ON THE COMPARISON OF ATATÜRK AND THE CULTURAL
POLICIES OF THE İNÖNÜ PERIOD**

ABSTRACT

The Ottoman Empire has dominated different continents for many years. However, due to the inability to keep up with the changing world order in time and the prolonged wars, her power began to be shaken This painful process ended with the completion of the life of the state in the 20th century. Following the withdrawal of the Ottoman Empire from the stage of history it has made improvements in many areas, together with the proclamation of the republic in Turkey. In addition to these innovations, a number of changes have been made in cultural terms. Language, history, literature, People's Houses and so on. Western civilization was also

*Bu çalışma, Hacı Veli Gök'ün Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2011 yılında tamamladığı "Atatürk ve İnönü Dönemi Kültür Politikaları" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Türkiye Cumhuriyeti
Tarihi Anabilim Dalı, bengu4@gmail.com,
Orcid ID: 0000-0001-6269-5192

*** İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, h.veligok@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-2345-6789

benefited to a certain extent in the innovation movements in the fields. Turkish Nationalism was brought to the fore in the cultural policies carried out during the period of 1923-1938 when Atatürk was the President. This period is the period when nationalism has risen considerably in the world and even reached the dimension of Fascism, especially in Italy and Germany. Therefore, the establishment of the new Nation-state, which is still very young, and the development of its nationalism were very important, and studies in fields such as history, language, and literature were tried to be shaped accordingly. In the İnönü period (1938-1950), a policy based on development and change in the world was followed. II. World War and its consequences also affected cultural politics. In this period, the collapse of Fascism, the rise of the West and its system, the change in human rights, freedoms, etc. In the cultural policies of the İnönü period, the emphasis on Nationalism as well as the Western and Humanism emphasis was made, and the effort to integrate the Turkish identity with the West was effective.

There are significant differences in the cultural policies applied in the periods of Atatürk and İnönü in terms of methodology. The reason for this situation can be explained by both the changing conditions and the different perspectives of the leaders of the period.

Keywords: Cultural Politics, CHP, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü,

Giriş:

Kavramsal olarak kültür ve medeniyetin karşılığı noktasında tam bir uzlaşma sözü konusu değildir. Kimi aydınlar kültür ve medeniyeti aynı anlam içerisinde değerlendirirken, kimileri ise bunları farklı birer kavram olarak ele almışlardır. Bu konudaki farklılıklara değinmeden önce kültür ve medeniyetin genel bir değerlendirmesini yapmak faydalı olacaktır.

Toplum sürekli gelişen bir özelliğe sahip olduğu için kültürün sabit bir tanımını bulmak da güçtür (Kongar 1989: 11). Kültür kelimesi Latince "*cultura*" kelimesinden gelmektedir. Bu kelime Türkçeye "*hars*" şeklinde girmiştir. Bilinen anlamı dışında kültür kelimesinin içerisinde "*iptidai kültür*", "*ileri kültür*", "*beşeri kültür*" ve "*aşiret kültürü*" gibi anlamlar da yer almaktadır (Kafesoğlu 2005: 15; Çeçen 1996: 11; Turan 2019: 15). Ziya Gökalp'e göre kültür, içerisinde milli unsurlar barındırmaktadır. Ona göre kültür bir toplumun dil, din, ahlak, teknik vb. ile yaşayışlarının uyumlu bir bütünüdür (Gökalp 1995: 35). Medeniyet ise Arapça bir yere yerleşme anlamındaki "*me-de-ne*" kökünden türetilmiştir (Lahbabi 1980: 24). Genel olarak insanların bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktardıklarının tümü medeniyet olarak tasvir edilmektedir. Kuşaklar arası aktarılanlar arasında siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler olduğu gibi yazının ve matbaanın icadı gibi evrensel buluşlar da yer almaktadır. Bunun yanında hoşgörü ve güven gibi değerler de bunlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda medeniyet denildiğinde içerisinde maddi ve manevi kavramların yer aldığı bir bütünlük anlaşılabilir (Sarıçam- Erşahin 2006: 1). Kültür ve medeniyet kavramları hakkında verilen bilgilerin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı Osmanlı kültürel mirasından ve bu miras içerisinde yer alan dil, tarih ve edebiyat anlayışından kısaca bahsetmek konu bütünlüğü açısından faydalı olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde bazı kesimlerce dilde yenileşme ve sadeleşme düşüncesinin olduğu bilinmektedir. Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniyye'nin kurucuları arasında yer alan Münif Paşa bu düşüncenin savunucularındandır. Arap harflerine yeni bir şekil verilmesi gerekliliğini savunan Münif Paşa, Latin alfabesinin okumadaki kolaylığına ilk vurgu yapan kişiler arasında yer almaktadır (Sakaoğlu 1990: 72). Dilde yenileşme ve sadeleşme çalışmaları Meşrutiyet döneminde hız kazanmıştır (Belge

1983: 2590-2591). Bu bağlamda dönemin Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey (1913-1917) tarafından dil değişimi programı kapsamında 1913'te Islahat-ı İlimiye Encümeni kurulmuştur. Bu dönemde Enver Paşa'nın da dilde sadelik alanında önemli çalışmalarının olduğu bilinmektedir (Sakaoğlu 1990: 72; Uçman 1999: 208). Şinasi ve Ahmet Vefik Paşa bu dönemde Türk dilinin zenginliğine vurgu yaparken, Ziya Gökalp ise her sözcüğe bir Türkçe karşılık akımının savunucusu olmuştur. Ancak dilde yenilik hareketleri, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile birlikte sona ermiştir (Angı 1997: 140).

Cumhuriyet öncesi tarih çalışmalarına bakıldığında Tanzimat'tan önce ve sonra oluşan farklılıklar söz konusudur. Tanzimat dönemine kadar "*ümmet tarihi*" anlayışı söz konusudur. İslam tarihi, devletin resmi tarihi olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla bu dönem İslam öncesi Türk tarihinin ihmal edildiği bir aralık olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanzimatla birlikte devletin tarih anlayışında da değişime gidilmiştir. Bu dönemde İslam tarihi ile birlikte Osmanlı tarihi de ön plana çıkmaya başlamıştır. Türk tarihinin başlangıcı olarak ise Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi baz alınmıştır. İslamiyet öncesi Türk tarihinin bu dönemde de ihmal edildiği görülmektedir (Karal 1998: 99-100). 19. yy'ın sonu 20.yy'ın başında Osmanlı Devleti içerisindeki bazı etnik gruplar bağımsızlıklarını ilan ederek kendi devletlerini kurmuşlardır. Bu durum ise Türk aydınlarından bazılarını milli bir tarih anlayışı düşüncesine itmiştir (Karal 1998: 100). Süleyman Paşa'nın 1877 yılında yazdığı Tarih-i Alem isimli eser bu açıdan önem arz etmektedir. Eserde, İslam öncesi Türk tarihine değinilerek Türk tarihi Hun İmparatorluğu'na kadar götürülmüştür (Kartekin 1973: 239-240).

Osmanlı Devleti dönemi edebiyatı, dil ve tarih anlayışındaki değişimden etkilenmiştir. Klasik Osmanlı dönemi edebiyatı Arapça ve Farsça kelimelerin ağırlıklı kullanıldığı, daha çok yüksek kesime hitap eden bir anlayışa sahiptir. Bu süreç içerisinde Tanzimat dönemine gelindiğinde edebiyatta da yeni bir döneme girilmiştir. Dönem edebiyatçıları Batı ile edebi alışveriş konusunda köprü vazifesi görmüşlerdir. Bunlar arasında Şinasi, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit Tarhan gösterilebilir. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde ise döneme has fikir akımları edebi anlayışa da tesir etmiştir. Buna göre Türkçülük akımı içerisinde Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Nacip gibi isimler yer almış, İslamcı düşüncede Mehmet Akif Ersoy bulunurken, Batıcılığı ise Hüseyin Cahit Yalçın ve Tevfik Fikret gibi isimler temsil etmiştir (Gök 2011: 15-16).

1. ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMİ KÜLTÜR POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

"*Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür*" (İnan 2007: 374) diyen Atatürk, bu sözü ile Türk milletinin yüksek bir kültürel anlayışa sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede Atatürk döneminde Osmanlı Devleti'nden alınan kültürel miras, ulusal bir kültürel anlayışla sürdürülmek istenilmiştir. Atatürk kültürel anlamda geçmişin geleceğe miras olması gerektiğini savunanlardandır (Yüksel 1987: 257). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, yeni devlet artık dini kaidelerle yönetilmemektedir. Bu nedenle bu dönemde belirlenen kültür politikalarında laik unsurlar etkili olmaya başlamıştır. Ayrıca Atatürk döneminde kültür politikaları şekillendirilirken kullanılan araçların bazılarının Batıdan temin edilmesinden çekinilmemiştir. Aslında bu bir tarihi devamlılıktır. Çünkü Batı dünyası ile olan kültürel alışveriş Osmanlı Devleti'nin son iki yüz yılından beri yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Kodaman 1999: 80). Cumhuriyetin ilk döneminde

birçok konuda olduğu gibi kültürel anlamda da devrimler gerçekleştirilmiştir.¹ Ancak bunlara karşı toplumun belli bir kesiminden reaksiyonlar gecikmemiştir. Bu gayet doğal karşılanmalıdır. Zira yüzyıllardır alışlagelmiş düzenin bir anda değiştirilmeye çalışılması ister istemez kimi kişilerde rahatsızlık hissi yaratmıştır.

Atatürk'ün yakın silah arkadaşları arasında yer alan İsmet İnönü döneminde de kültürel reformlara devam edilmiştir. Atatürk ve İnönü dönemi kültür politikalarının benzer yönü programlarının dinamikliğidir. Yani hız kesmeden devam etmesidir. Ancak uygulanan kültürel programlarda iki dönem arasındaki yöntemsel farklılıklar önem arz etmektedir. Atatürk'ün ölümü ile birlikte yeni Cumhurbaşkanı'nın belirlenmesi için TBMM 11 Kasım 1938'te toplanmıştır. Yapılan oylama neticesinde İnönü oy birliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İnönü artık kendi yöntemleri ile Atatürk döneminde uygulanan kültür politikalarına ekler yaparak Türkiye'nin siyasal ve kültürel yaşamına şekil verme yoluna gitmiştir (Şeker 2006: 9). Bu çalışmada Atatürk ve İnönü dönemi kültür politikalarından bahsedildikten sonra, dönemler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda mevcut politikalar Dil, Tarih, Edebiyat ve Halkevleri olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirilmiştir.

1.1. Dil

Atatürk'ün kültür politikalarında esas olan bunun ulusal bir düzlemde gerçekleştirilmesidir. Eğer milli bir kültürden bahsedecek olunur ise enstrümanlar arasında dil faktörü çok önemli bir yer tutmaktadır. Dilde Arap harflerinden Latin harflerine geçilmesi düşüncesi Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden beri var olagelen bir tartışma olmuştur. Dolayısıyla bu tartışma cumhuriyetin ilk dönemlerinde de güncelliğini korumuştur. Latin harflerine geçilmesi konusunu TBMM'de gündeme getiren kişi CHP İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu olmuştur. Saraçoğlu konuşmasında Arap harflerinin Türk dilini yazmaya uygun olmadığını dile getirmiştir (Sakaoğlu 1990: 75). Harf tartışmaları tarafları ikiye ayırmıştır. Harf inkılabı yapılmasını isteyen kesim "*Batıcı*" kanadı temsil ederken, olası bir harf değişikliğine karşı çıkanlar ise dilde yapılacak değişimin Türkiye ve İslam devletleri arasındaki ilişkilere zarar vereceğini savunmuşlardır (Belge 1983: 2596). Tüm bu tartışmalar devam ederken alınan radikal bir karar neticesinde 1 Kasım 1928'de Latin esasından alınan harfler, Türk harfleri adıyla 1353 sayılı kanun ile kabul edilmiştir (Lewis 2004: 373).

Harf devriminin ardından 1930'a gelindiğinde dilde sadeleşme çalışmaları süreci başlamıştır. Bu doğrultuda 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur (Aygül, 2008: 203). Bu kurum daha sonra Türk Dil Kurumu adını almıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarını bulmak amacıyla bir anket düzenleyerek 8 Mart 1933'te idari teşkilatlara genelge göndermiştir. Bu anketle *Kamus-*

¹Halifelğin, Evkaf ve Şeriye bakanlığı'nın Kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilmesi (3 Mart 1924), Dinsel mahkemelerin kaldırılması (8 Nisan 1924), Tekke ve türbelerin kapatılması (2 Eylül 1925), Fes kullanımının yasaklanması (25 Kasım 1925), Uluslararası saat sistemi ve takvimin kabul edilmesi (26 Aralık 1925), Medeni kanunun kabulü (17 Şubat 1926), Laikliğin kabulü: "Türk Devleti'nin dini İslam'dır" maddesinin Anayasadan çıkartılması (10 Nisan 1928), Latin harflerinin kabulü (1 Kasım 1928), Millet mektepleri adı ile geniş bir okuma-yazma seferberliğinin başlatılması (1 Ocak 1929), Devlet okullarında Arapça ve Farsça derslerin kaldırılması (1 Eylül 1929), Türk Tarih Kurumu'nun kurulması (12 Nisan 1931), Halkevlerinin açılışı (19 Şubat 1932), Türk Dil Kurumu'nun kurulması (12 Temmuz 1932), Ezanın Türkçe okunması (7 Şubat 1933), Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi (5 Aralık 1934), Dinsel kıyafetlerin ibadethane dışında giyilmesinin yasaklanması (3 Aralık 1936).

i Türki isimli eserin yazarı, Şemsettin Sami Bey'in bahse konu lügatinden alınacak Arapça ve Farsça kelimeler günlük 10 ila 20'si gazete ve radyo kanalı ile halka bildirilecektir. Bu yolla yabancı kelimelere halktan karşılık bulmaları istenecektir (BCA 30-10-0/144-32-15). Cemiyetin "*terim kolu*"nun çalışmaları şu ana eksene dayanmaktadır: "*Terim bölümünün işi, bu günkü bilim dilimizde kullanılmakta olan yabancı dillerden alınmış kelimeler yerine, bütün bilimsel kavramlar için öz Türkçe terimler bulup ya da yaratıp koymaktır.*" (Turan, 2019: 77). Ağustos 1934'e gelindiğinde yayımlanan Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteninde: Gramer, matematik, geometri, bitki bilimi, askerlik, asker bölüğü, yol ve nakil ile yol tamirata, köprüler ve betonarme gibi başlıklarda yer alan terimlerinin Türkçe karşılıkları belirlenerek yayımlanmıştır (BCA 490-1-0-0/1353-494-2). Buradan hareketle Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin en önemli görevinin dilde sadeleşme ve öze dönme olduğu anlaşılmaktadır. Türkçeyi sadece Arapça ve Farsça kelimelerden değil, her türlü yabancı dilden Türkçeye girmiş kelimelerden temizlemek hedeflenmiştir.² Böylece Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin milli bir eksen doğrultusunda çalışma yürüttüğü söylenebilir. Türkçenin ne kadar kapsamlı bir dil olduğunu ortaya çıkararak sadeleştirme çalışmaları ile Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak kısa vadede temel hedefler arasındadır. Dilde sadeleşme çalışmaları öylesine ileri gitmiştir ki CHP Manisa Milletvekili Sabri Toprak tarafından 5 Ocak 1938'de TBMM'ye, Türk dili yerine yabancı bir dil kullananların cezalandırılmasına dair kanun teklifi dahi verilmiştir (BCA 30-10-0-0/4-21-19). Yine bu dönemde ilde Valiler ilçelerde kaymakamların başkanlığında derleme kurulları oluşturulmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde toplamda 130.000 derleme fişi oluşturulmuştur³ (Külebi-Belge 1983: 2583). Derleme heyetlerinden gelen fişler doğrultusunda hazırlanan 18 Mayıs 1933 tarihli üçüncü aylık rapora göre, derlemenin üçüncü ayı içerisinde fiş gönderen illerin sayısı 57'ye gönderilen fişlerin sayısı ise 66.801'e varmıştır.⁴

² Şerafettin Turan Türkçe'nin yabancı dillerin etkisi altına girmesini sert bir şekilde eleştirmektedir. Turan; "Türklerin VII. yüzyıl ortalarından başlayarak İslam kültür çevresine girmelerine koşut olarak Türkçenin 2 yabancı dilin etkisi altına girdiği görülür. Arapça ve Farsça. Üstelik bu etki giderek bir baskıya, boyunduruğa dönüşmüş ve Türkçe öz kimliğini yitirerek bir başkalaşıma uğramıştır." ifadelerini kullanarak bu konudaki düşüncesini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bkz. (Turan 2019: 62); Türkçenin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtulması anlayışı döneme hâkim olmuştur. 22 Ekim 1934'te Gaziantep Halkevi tarafından 26 Eylül dil bayramı münasebetiyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne gönderilen yazıda Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasından kesitler aktarılmıştır. Atatürk Türk dilinin yabancı dillerin hakimiyetinden çıkmasının zaruriliğine şu ifadelerle vurgu yapmıştır: "*Milli his ile dil arasında bağ çok kuvvetlidir. Dilin, milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.*" Bkz. (BCA 490-1-0-0/13-71-5).

³Varlık Gazetesi Başyazarı Rahmi Cumurcu 25 Ağustos 1934'te Erzurum Halkevi bünyesinde yapmış olduğu konuşmasında rakamın 140.000 olduğunu belirtmiştir. Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarına değinen Cumurcu; "*Bütün yurt içinde halk ağzından söz derlemesi yapılmıştır. Bunun için bütün öğretmenler, dilseverler, halkevleri ödev almışlardır. Köylere varıncaya kadar her yerde halkın ağzından duyulan sözler fişlere geçirilmiş ilçe ve il merkezlerinde toplanmış, süzüle süzüle kurum merkezine kadar gitmiştir. Birbirinin tıpkısı olanlar il ve ilçe merkezlerinde birleştirildiği halde kurum merkezinde toplanan fişlerin sayısı 140.000'e varmıştır. Bunlar bir derleme dergisinde toplanmıştır.*" ifadelerinde bulunmuştur. Bkz. (BCA 490-1-0-0/1167-100-3).

⁴ Gönderilen fişlerin toplamı içerisinde bölgelerin sıralaması şu şekildedir: İstanbul (10033), Ankara (6804), Konya (4534), Kayseri (3160), Çanakkale (2279), Bilecik (2284), Isparta (1030), Muğla (1737), Denizli (1736), Afyon (1584), İçel (1528), Zonguldak (1519), Eskişehir (1279),

Bu bağlamda Atatürk dönemi dil çalışmaları incelendiğinde alınan radikal kararlar ile önemli değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bunlar arasında Latin harflerinin kabulü, Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma, Türkçenin dünya dillerinin kaynağı olduğu tezinin bir ürünü olan Güneş Dil Teorisinin (Şendeniz 2014: 307) ortaya atılması ve ülke genelinde başlayan çalışmalarla dilde sadeleşme mücadelesine yönelik atılan adımlar sayılabilir. Güneş Dil Teorisi Atatürk dönemi dil çalışmalarında önemli bir yer işgal etmiştir. Bu doğrultuda 12 Aralık 1937'de gemilere konulması düşünülen öz Türkçe isimlerin Güneş Dil Teorisine göre etimolojisini gösteren bir liste yayımlanmıştır (BCA 30-10-0-0/191-312-1). Atatürk döneminde Güneş Dil Teorisinin dünyaya anlatılması gözetilen hedefler arasında yer almıştır. Bu bağlamda 28.08.1937 tarihli ve Mustafa Kemal Atatürk imzalı karar ile Bükreş'te toplanacak olan uluslararası arkeoloji kongresine Güneş Dil Teorisini anlatmak üzere, Türk Dil Kurumu üyelerinden Prof. Dr. Hasan Reşit Tankut'un görevlendirilmesi uygun görülmüştür (BCA 30-10-0-0/229-542-1). Öte yandan Varlık Gazetesi Başyazarı Rahmi Cumurcu 25 Ağustos 1934'de Erzurum Halkevi bünyesinde yapmış olduğu konuşmasında; "Bütün Avrupa dillerine kültür kaynaklığı etmiş denilen Grek ve Latin dillerinin etimolojileri bu dillerin Türk kökünden türemiş olduğunu pek aydın bir yolda göstermiştir. Bütün doğu illerine ışık saçmış denilen Arap ve Fars dilleri üzerindeki derinleştirmeler bunların da Türk dilinin zengin kaynağından akıp geldiğini belli etmektedir." ifadelerini kullanarak dönem anlayışını özetlemiştir (BCA 490-1-0-0/1167- 100-3).

Bu süreç içerisinde İnönü dönemine gelindiğinde dil çalışmaları aynı hızda devam etmiştir. Ancak, Atatürk döneminde uygulanış tarzı ile farklılıklar söz konusudur. Dilde sadeleşme her iki dönem için de vazgeçilmez bir politika olmuştur. Bununla birlikte İnönü döneminde, Türkçeden uzaklaştırılan Arapça ve Farsça kelimelerin yerine kullanılacak kelimeler noktasında farklı bir yol izlenmiştir. Dilde sadeleştirme Atatürk döneminde öz Türkçe kelimeler yoluyla sağlanmaya çalışılırken İnönü döneminde Batı kökenli kelimeler seçilerek özleşme yoluna gidilmiştir. İnönü döneminin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in, "*Kültür anlayışımızda milliyetçiliğin belirtilerinden biri de Cumhuriyetin daha ilk zamanlarında, Arapça ve Farsçayı kaldırmamız olmuştur. Bu boşluğu da seneler sonra ve bu yakınlarda Latince ve Yunanca ile doldurmaya başladık.*" (Elbir-Karakaş 2007: 384) şeklindeki ifadesi bu kanıyı destekler niteliktedir. Yine Türk edebiyatının önemli isimlerinden Nurullah Ataç dilde sadeleşmede Latince kelimelerin Türkçeye kazandırılması metodunu savunanlardandır. Ataç sadece bununla kalınmayıp Latincenin okullarda zorunlu ders olarak okutulmasını da istemiştir⁵ (Uçman

---

Antalya (1274), Mersin (1237), Amasya (1149), Kütahya (1090), İzmir (1051), Sinop (1046), Bursa (1032), Bolu (963), Kastamonu (901), Cebelibereket (863), Şebinkarahisar (838), Niğde (807), Sivas (801), Samsun (796), Kırşehir (762), Diyarbakır (754), Erzincan (746), Kocaeli (721), Ordu (676), Adana (590), Balıkesir (578), Çankırı (549), Edirne (528), Tekirdağ (510), Giresun (505), Gümüşhane (500), Manisa (472), Çorum (471), Rize (440), Maraş (418), Tokat (412), Kars (383), Gaziantep (379), Elazığ (331), Burdur (325), Kırklareli (316), Trabzon (300), Urfa (281), Aydın (234), Yozgat (233), Erzurum (156), Bayazıt (81), Artvin (70) ve Siirt (25). Bkz. (BCA 10-30-0-0/144-32-16).

⁵ "Balıkesir Halkevi'nin dergisi olan Kaynak'ın yayın müdürü Esat Adil Müstecaplıoğlu, 1934 yılında eğitim amacıyla gittiği Belçika'yı örnek göstererek liselerin ders programlarına Latince ve Yunanca derslerinin eklenmesini önermiş ve bu öneriye Nurullah Ataç da destek vermiştir." Bkz. (Çelik 2016: 558).

2016: 133). 1943'de gerçekleştirilen III. Tarih Kongresi'nde sunulan bildiride "*Türkçenin Grekçe ile kaynak birliğine*" vurgu yapılması manidardır (Şeker 2006: 62-63.). Bu durum İnönü dönemi dil anlayışının bir tezahürüdür. Ancak Ataç gibi düşünönlere karşı olan bir kesim vardır ki temsilcileri arasında Nihal Atsız gibi yazarlar bulunmaktadır. Atsız'a göre dilde sadeleşmeye gidilirken Atatürk döneminde uygulanan metot takip edilmelidir. Yabancı kelimelerin atılması ile doğan boşluk Latince kelimelerle değil öz Türkçe karşılıkları bulunarak giderilmelidir. Atsız'ın bu düşüncesini Peyami Safa da desteklemiştir (Şeker 2006: 64). Bu dönemde hümanist bir yaklaşımla dil çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda bazı kelimeler Yunanca ve Latince'den alınmıştır. Bu dillerde bulunamayan kelimelerin karşılığı konusunda ise "*yeni kelime türetme*" yoluna gidilmiştir. Bu durum ise dilde karmaşanın yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde hümanist dil politikası dışında herhangi bir görüşü savunanların yapılan dil kurultaylarına davet edilmemeleri de dönem anlayışını göstermesi açısından önemlidir (Şeker 2006: 65,67).

Sonuç olarak İnönü dönemi dil çalışmaları neticesinde Türkçeye Latince kökenli birçok kelimenin girdiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında ise gerek Atatürk gerekse İnönü dönemlerinde Türk dili üzerine önemli çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalarla Türk dilinin sınırları üst seviyelere çekilmek istenilmiştir. Ancak dil özelinde ulusallık-evrensellik ikilemi her iki liderin de dil çalışmalarında farklı yollar izlemesine neden olmuştur.

1.2. Tarih

Ulusal devlet ideali ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerinin de milli bir tarih anlayışı ile doldurulması zaruri idi. Bu amaç doğrultusunda Atatürk tarafından 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Şüphesiz Atatürk'ü böyle bir kurumu kurmaya iten bazı sebepler vardır. Bunlar özetle şu şekilde sıralanabilir. **1-** Türklerin sarı ırktan olduğu iddiası. **2-** Türklerin medeniyetten uzak bir millet olduğu iddiası. **3-** Tarihi temellere dayandırılarak Türk toprakları üzerinde hak iddiaları (Karal 1998: 100-101). Tüm bu sebepler Türkiye'de artık milli bir tarih anlayışının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle Batı'nın Türk tarihi hakkındaki asılsız iddiaları Atatürk'ün tarih bilimini daha çok önemsemesini sağlamıştır. Bu doğrultuda Türk tarihinin en doğru şekilde araştırılması gerekliliğine inanan Atatürk, bazı konulara açıklık getirilmesini istemiştir. Buna göre Türk milleti içerisinde yetişmiş olan mütefekkirlerin kültür ve medeniyete ne gibi katkı sağladıkları en kısa sürede araştırılmalıdır. Anadolu'nun en eski tarihi ve Anadolu'daki ilk medeniyetlerin kimlerden meydana geldiği aydınlığa kavuşturulmalıdır. Ayrıca Türklerin İslam tarihindeki rolü ve önemi ayrıntısıyla ortaya konulmalıdır (Özer 1999: 762; Karal 1998: 103). Yabancıların anlatımı ile milli bir tarihten bahsedilemeyeceğini çok iyi bilen Atatürk ulusal bir tarih anlayışı oluşturma ülküsü ile hareket etmiştir. Atatürk'e göre Türkiye Batı medeniyetine dahil olmalıdır. Ancak bunu yaparken Batı medeniyeti içerisinde benliğini yitirmemenin tek yolu kendi tarih ve kültürüne sıkı sıkıya bağlı olmaktan geçmektedir (Özer 1999: 764). Bu bağlamda Atatürk tarafından ulusal zeminde bir Türk tarih tezi benimsenmiştir. Bu tezin esasları şu şekilde özetlenebilir. **1-** Medeniyetin çıkış noktası Orta Asya'dır. **2-** Beyaz Irkın da ilk çıkış yeri Orta Asya'dır. **3-** Türk milleti beyaz ırk grubuna mensuptur ve ana yurtları Orta Asya'dır. **4-** İlk Medeniyetin ortaya çıkışında Türklerin rolü yadsınamaz. **5-** Medeniyet göçler vasıtası ile dünyaya Türkler tarafından yayılmıştır. **6-**

Orta Asya'dan gelen ve Anadolu'nun ilk yerli halkı olan Hititler, Türklerin atalarındandır (Kodaman 1999: 92).

Türk tarih tezinin başarıyla oluşturulması ve bilim temelli tarih araştırmaları yapılabilmesi için ilk olarak 4 Haziran 1930'da Türk Tarihi Tetkik Heyeti⁶ kurulmuştur. Heyetin Yönetim Kurulu: Başkan: Tevfik Bıyıkoğlu, Başkanvekilleri: Yusuf Akçura, Samih Rifat. Genel Sekreter: Reşit Galip. Üyeler: Afet İnan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hamid Zübeyir Koşay, Halil Ethem, Ragıp Hulusi, Reşit Safvet Atabinen, Zakir Kadiri, Sadri Maksudi Arsal, Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi uzmanı), Mükrimin Halil Yinanç, Vasıf Çınar ve Yusuf Ziya Özer'den oluşmaktadır. (<https://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>) (09.12.2020) 15 Nisan 1931'de ise bu heyet Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne dönüştürülmüştür. 1935'te ise kurumun adı Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilmiştir. Kurulmasından itibaren yaptığı çalışmalar neticesinde "*Türk Tarihinin Ana Hatları*" isimli bir eser oluşturulmuştur. Eserde ilk Türklerden başlanarak Cumhuriyet dönemine kadar geçen süreç incelenmiştir (Özel 2007: 119). Bunun dışında lise öğrencilerine okutulmak üzere Umumi Tarih kitabı hazırlanmıştır. Daha sonra ortaokullar için de tarih kitabı yayımlanmıştır⁷ (Aydemir 1969: 436). Türk Tarih Kurumu'nun 1937 yılı faaliyet raporu incelendiğinde Atatürk'ün oluşturmaya çalıştığı tarihi zemin hakkında fikir edinilebilir. Rapora göre: **1-** Lise öğrencilerine okutulan milli tarihin ihmal edildiği ve yanlış bilgiler içeren tarih kitapları yerine, mihverini Türk tarihinin oluşturduğu 4 ciltlik bir tarih ders kitabı hazırlanmıştır. **2-** Temmuz 1932'de Ankara'da ilk milli tarih kongresi toplanmıştır. Verilen konferanslarla Türk Tarih Tezi ilan edilmiştir. **3-** Türk tarihi araştırmaları için önem arz eden "*Türk Tarihinin Ana Hatları*" isimli eser meydana getirilmiştir. **4-** Ahlatlıbel, Karalar, Göllüdağ, Alacahöyük⁸, Trakya Höyükleri, Ankara Kalesi, Çankırı Kapı, Etiyokuşu, Pazarlı, Kuştepe, Kütahya, Ankara, İzmir-Namazgah, İstanbul, Karaoğlan ve Tuzgölü başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde arkeolojik kazılar ve incelemeler yapılmıştır. **5-** Türk Tarih Kurumu tarafından bu dönemde önemli yayın faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan yayınlar arasında; *Piri Reis: Amerika Haritası*, *Piri Reis: Kitab-ı Bahriye*, *Uluğ İ. Demir: Kuleli Vakıfı Hakkında Bir Araştırma*, *Şemsettin Günaltay: Yakın Şark*, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Anadolu Beylikleri* örnek olarak verilebilir. **6-** Bunun yanında eski eserler de Türkçeye tercüme edilerek yayın hayatına kazandırılmıştır. Bunlar arasında; *Tarih-i Cihangüşa* (3 Cilt), *Camiuttevarih*, *Baybars Tarihi ve İsfahani: Selçuklu Tarihi* sayılabilir. **7-** Türk Tarih Kurumu'nun katıldığı başlıca kongreler şunlardır: 1932 Paris Uluslararası Tarih Tedrisatı Kongresi, 1932 Londra Tarihten Evvelki ve İlk Tarihsel Zamanlar Bilgileri Uluslararası Birinci Kongresi, 1934

⁶ Heyetin Yönetim Kurulu: Başkan: Tevfik Bıyıkoğlu, Başkanvekilleri: Yusuf Akçura, Samih Rifat. Genel Sekreter: Reşit Galip. Üyeler: Afet İnan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hamid Zübeyir Koşay, Halil Ethem, Ragıp Hulusi, Reşit Safvet Atabinen, Zakir Kadiri, Sadri Maksudi Arsal, Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi uzmanı), Mükrimin Halil Yinanç, Vasıf Çınar ve Yusuf Ziya Özer. Bkz. (<https://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>) (09.12.2020)

⁷ Ayrıca Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından okullara mahsus Türk Tarihi (Cumhuriyet tarihi) kitabının yazıldığı bilinmektedir. Bkz. (BCA 30-10-0-0/26-147-10).

⁸ Atatürk 1 Kasım 1936'da TBMM'de yapmış olduğu konuşmasında Alacahöyük'ten bahsederek: "Tarih Kurumunun Alacahöyük'te yaptığı kazılar neticesinde meydana çıkardığı beş bin beş yüz senelik maddi Türk tarihi belgeleri, cihan kültür tarihini yeni baştan tetkik ve tamik (derinleştirme) ettirecek mahiyettedir." ifadelerini kullanarak yapılan çalışmaların önemini vurgulamıştır. Bkz. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938), 2006: 406).

Londra Antropoloji ve Etnoloji İlimleri Birinci Uluslararası Kongresi, 1934 Sofya Dördüncü Uluslararası Bizans Tetkikleri Kongresi, 1935 Leningrat Üçüncü Uluslararası İran Sanat ve Arkeolojisi Kongresi (BCA 490-1-0-0/1174-122-1).

Bu süreç içerisinde Türk ve Dünya tarihi alanlarında önemli çalışmalara imza atılan ve daha çok ulusal bir zemin üzerine yürütülen tarih çalışmaları ışığında İnönü dönemine gelinmiştir. Her dönem kendi özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda İnönü dönemi tarih çalışmalarını dönemin hakim düşünce yapısı hümanizmden⁹ ayrı düşünmek mümkün değildir. Dönemdeki tarih ders kitaplarında Roma ve Yunan tarihlerine önemli bir yer ayrılması bu anlayışın birer ürünüdür (Elbir- Karakaş, 2007: 386). 1947 basım *Tarih I* adlı ders kitabı incelendiğinde Yunan Tarihi %40, Roma Tarihi %40, Eski Anadolu Tarihi %8, diğer konular %8 iken Türk Tarihinin ise %4'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir (Şeker, 2006: 78). Atatürk döneminde Türklerin Orta Asya Türklüğü ile kan bağıının olduğu çalışmalarda önemli bir yer tutmuştur. İnönü dönemi tarih anlayışında bu teze ilave olarak Türklerin Avrupalılar ile de kan bağıının bulunduğu, Anadolu medeniyeti içerisinde yaşamış olan Etilerin Türk olduğu iddia edilmiştir. Bu bağlamda Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyesi de yapmış olan Reşit Saffet Atabinen Türklerin Anadolu'da yaşamış olan Troyalılar ile akraba olabileceğini iddia etmiştir. Yine İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Yusuf Ziya Bey Yunanlılar ile Türkler arasında yakın bir bağın olduğunu dile getirmiştir. Hatta bu görüşünü daha da ileri götürerek Yunan Tanrılarının eski Türk Tanrıları olduğunu belirtmiştir (Şeker 2006: 80-81).

İnönü dönemi tarih çalışmalarında İnkılap tarihinin nesillere aktarılmasına önem verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda 15 Nisan 1942'de TBMM'de alınan karar doğrultusunda Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne bağlı *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü* kurulması kararlaştırılmıştır (TBMMZC (24) 15.04.1942: 152). Aslında üniversite bünyesinde İnkılap tarihi derslerinin okutulması Atatürk döneminde de söz konusudur. 1926'da çıkarılan bir kararname ile Darülfünun talimatnamesine istinaden Edebiyat fakültesi dersleri arasına Türkiye İnkılabı tarihi dersinin de ilavesi kararlaştırılmıştır (BCA 30-18-1-1/17-83-9). Ayrıca İnönü döneminde İnkılap tarihi derslerini veren hocalara önemli miktarlarda maaş zammı yapıldığı görülmektedir.¹⁰ Bu bağlamda Atatürk ve İnönü dönemi tarih anlayışları incelendiğinde dönemsel farklılıkların tarih çalışmalarına da yansdığı görülmektedir. Ulusal ve Hümanist anlayış iki dönem tarih araştırmalarına yön veren ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁹ "Hümanizm insana ve insani değerlere büyük ağırlık veren Rönesansın temel kültürel akımıdır. Türk aydınları, Türk kültüründen tümüyle farklı olan, Batı kültürünün kaynaklarını 20. yüzyılın başlarında merak etmeye başlamışlardır... Türkiye'de, 1938'den sonra resmi politika olarak kabul gören hümanizm, 1940'lı yıllarda kültür de, 'eski Yunan ve Roma Medeniyetine inmek' olarak tarif edilmiştir. İnönü döneminde kabul görüp devlet tarafından benimsenen hümanizm anlayışında, Milli Eğitim Bakanlığı önemli bir etkiye sahiptir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve ekibi tarafından sahiplenilmiş ve hümanizm, Türk hümanizmi olarak değiştirilmiştir." Bkz. (Şeker 2006: 13).

¹⁰ İstanbul ve Ankara Yüksek Öğretim Kurumlarında Türk Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi derslerini okutacak profesör ve doçentlere ait kadroların 01.01.1946 tarihinden geçerli olarak onanması ve bu kadrolarda çalıştırılacakların olağanüstü zamdan faydalandırılmaları 22 Şubat 1946'da alınan bir kararla uygulanmıştır. Bkz. (BCA 30-18-1-2/110-15-4).

1.3. Edebiyat

Dil ve tarih anlayışında olduğu gibi edebiyatta da iki dönem arasında farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar ulusal ve evrensel edebiyat anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda Atatürk dönemi edebiyatçılarının genel özelliklerine bakıldığında dönemin ve milli mücadele ruhunun eserlerine yansıdığı görülmektedir. Cumhuriyet dönemi yazar ve şairlerinden Yaşar Kemal Beyatlı'nın yapıtlarında "vatan" konusunu vurgulaması buna örnektir. Atatürk döneminde ulusal anlayış çerçevesinde birçok dergi de yayım hayatında yerini almıştır. Milliyetçi bir çizgide yayın yapan Dergâh dergisi bunlardan sadece bir tanesidir (Enginün 2002: 108). Yine Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri Güntekin gibi yazar ve şairlerin eserlerinde milli mücadele ruhunu görmek mümkündür. Halide Edip Adıvar'ın Ateşten Gömlek, İzmir'den Bursa'ya ve Dağa Çıkan Kurt; Yakup Kadri'nin Sodom ve Gomora ile Yaban ve Reşat Nuri Güntekin'in Çalığı isimli eserleri bu anlayış doğrultusunda meydana getirilmiştir (Enginün 2002: 126). Savaşın henüz çıkmış bir milletin çektiği türlü sıkıntıların dönem edebiyatına yansımaması olanaksızdır. Bu bağlamda Atatürk dönemi edebiyatının toplumun nabzını tuttuğu ve bir ayna vazifesi gördüğü gözlemlenmektedir. Halide Edip ve Yakup Kadri gibi önemli isimler bu dönemde kahramanca bir mücadele neticesinde zaferle çıkmış bir milletin bu süreçteki yaşanmışlıklarını eserlerine işlemişlerdir. Öte yandan Reşat Nuri ve Peyami Safa gibi yazarlar ise Batılılaşma, laiklik ve kadın hakları gibi temalar üzerinde durmuşlardır. Osman Cemal Kaygılı ve Mahmut Yesari gibi halk yazarları ise daha çok toplumsal sorunlar üzerinde durarak geçim sıkıntısı gibi halkın çekmiş olduğu problemlere eserlerinde yer vermişlerdir (Ertop 1998: 94). Atatürk dönemi milli edebiyat akımı 1930'lara geldiğinde ise zayıflamaya başlamıştır (Doğan 1998: 86).

Atatürk edebiyata önem veren ve onu devletin yeni ideolojisinin benimsenmesi noktasında önemli görmektedir. Ona göre edebiyat söz ve anlamı, insan aklında yer edinmiş olan her türden bilgi ve duyguları, tüm bunları dinleyenleri yahut okuyanları çok alakalı kılacak şekilde söyleme ve yazma sanatıdır. Bu nedenle edebiyatta tıpkı resim ya da müzik gibi güzel sanatlar arasında olmalıdır (İnan 2007: 394). Atatürk edebiyatın daha çok şiir ve hitabet yönü ile ilgilenmiştir. Belki de kendisinin iyi bir hatip olmasında bunun katkısı önemli bir paya sahiptir. Ona göre şiir, vatan ve millet ekseninde aracı olacak bir sanattır. Dolayısıyla edebiyat ve şiir halkta milli heyecan duygusu meydana getirmek için çok önemli bir vasıta (Göçgün 1995: 1). Edebiyatın milli şuurlu noktasındaki işlevi ile alakalı Atatürk'ün şu sözü yol gösterici mahiyettedir: "*Beşeriyette en müspet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan, hayatla ve kanla karşılaşmak kendileri için mukadder olan askerlik gibi yüksek bir idealist meslek dahi, içinde bulunduğu içtimai heyette kendini anlatabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabilmek için uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve nihayet fedakâr ve kahraman yapıcı vasıtayı edebiyatta bulur.*" (Borak 2004: 67) Görüldüğü gibi Atatürk edebiyata halk arasında milli bilinç ve hedef oluşturma noktasında önemli bir görev atfetmiştir. Bu dönem edebiyatçıları Osmanlı Devleti'nin son zamanları ve zorlu güçlüklerle verilen milli mücadele yıllarına bizzat şahitlik ettikleri için yaşanan bu süreci yapıtlarına işleyerek Atatürk'ün belirlediği hedefler doğrultusunda topluma yön verip milli idealler peşinden koşmayı kendilerine görev bilmişlerdir. Bu nedenle Atatürk dönemi edebiyat anlayışı milli duruşu ve yapısı ile ön plana çıkmıştır.

Bu süreç içerisinde İnönü dönemine gelindiğinde edebiyat anlayışının, dönemin hümanist anlayışı içerisinde şekillendiği görülmektedir. Dönem edebiyatının öne çıkan başlıca unsuru çeviri hareketleridir. Özellikle Batı edebiyatı klasiklerinden yapılan çevirilerle Latin düşünce yapısının daha iyi kavranabilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Atatürk döneminde¹¹ de örneklerine rastlansa da Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kapsamlı çeviri faaliyetleri İnönü döneminde gerçekleşmiştir denilebilir. İnönü dönemi çeviri hareketlerinde 1 Mayıs 1939'da toplanan I. Türk Neşriyat Kongresi önemlidir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in¹² de katkıları ile toplanmış olan kongrenin amacı Türk yayıncılığının sorunlarını masaya yatırarak çözüm önerileri sunmaktır. Kongrede sonraki dönemler için kapsamlı bir çeviri faaliyetine girişilmesi gerekliliğinin üzerinde durulmuştur (Karantay 1999: 341; Anamur 1998: 121-122). Ayrıca çağdaşlaşmanın sadece Türk yazarları okuyarak sağlanamayacağı, bakış açısını genişletmenin yolunun Batı eserlerinin de Türkçeye tercüme edilmesi ile gerçekleşeceği konusu vurgulanmıştır (Turan 2000: 226). Kongre neticesinde altı encümen oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu encümenlerden bir tanesi de "*Tercüme İşleri Encümeni*"dir. Bu encümen daha çok CHP'li milletvekilleri, öğretmen ve yazarlardan teşkil edilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde 248 eser tespit edilerek bunların Türkçeye tercüme edilmesine karar verilmiştir. Bahse konu eserlerin arasında Fransız, İngiliz, Latin, Yunan ve Rus kökenli yazarlar ağırlıklıdır (Korucu 2007: 113,116). Daha sonra, encümen raporları da dikkate alınarak klasik eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi noktasında sürekli bir "*Tercüme Bürosu*" kurulması kararlaştırılmıştır.¹³ Kurulan Tercüme Bürosu'nun başkanı Nurullah Ataç'tır. Üyeler arasında ise Sabahattin Ali, Sabahattin Eyüboğlu, Enver Ziya Karal ve Bedrettin Tuncel gibi isimler yer almaktadır. Tercüme Bürosu'nun kurulmasının yanında bir de Tercüme Dergisi çıkarılmıştır (BCA 490-1-0-0/1310-349-1). Adnan Adıvar'ın başkanlığında çıkarılan bu dergi 1940-1960 arasında toplamda 85 sayı olarak yayımlanmıştır. Dergide çeviriler üzerine tartışmalara yer verilmiştir (Gök 2011: 106).

Tercüme Bürosunun kurulmasının en önemli sebebi, o güne kadar dağınık bir halde yapılan çeviri faaliyetlerinin daha sistemli bir hale sokulmak istenilmesidir. Bu bağlamda 1940-1946 yılları arasında yürütülen çeviri faaliyetleri neticesinde yaklaşık 900 eser Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Gerçekleştirilen çevirilerle ilgili olarak; İsmet İnönü; "*Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatlarında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktadır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar*

¹¹1924'te "Telif ve Tercüme Heyeti" kurularak, öğretim kurumları için gerekli görülen bir takım kitapların çevirisi görevi verilmiştir. 1926'da ise heyetin bu görevi "Dil Heyeti" ne verilmiştir. Bkz. (Sönmez 2000: 51).

¹² "Hasan Âli'nin kafasındaki hümanizm, millî benliği bulmanın yanı sıra bireylerin fikrî ve ruhsal açıdan gelişmelerini ve dünyanın ileri kültürleriyle -dönemin politik yönelimi gereği özellikle Batı uygarlığıyla- teması geçmelerini öngören bir yaklaşımı temsil ediyordu. Millîlikten insanlığa, evrenselliğe açılan ve Ülken'in belirttiği gibi bir ulusal karakteri görülmekle birlikte insanlığa hitap edebilen eserler üretilmesi isteniyordu." Bkz. (Çelik 2016: 564).

¹³ Tercüme Bürosunun Amacı dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından; Maarif Vekilliğince memleketimizdeki tercüme faaliyetlerini takip ve tenkit etmek, milli kütüphanemiz için lüzumu bulunan eski ve yeni edebi klasikleri bir plan ve sistem dahilinde dilimize çevirmek işleri ile meşgul olmak üzere teşkil edildiği şeklinde belirtilmiştir. Bkz. (BCA 490-1-0-0/1310-349-1).

içerisinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple, tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz." (Gök 2011: 106-107) ifadelerini kullanarak bu konudaki inancını dile getirmiştir. Yapılan çevirilerde sadece edebi eserler değil ansiklopedik kaynaklardan da yararlanılmıştır. Larousse du Vingtieme Siecle Ansiklopedisi'nden esinlenilerek İnönü Ansiklopedisi'nin oluşturulması bu duruma örnektir (Çıkar 1997: 86). İnönü dönemi edebiyatında önemli bir yer tutan çeviri hareketleri dönem entelektüelleri arasında tartışma konusu olmuştur. Kimileri bu çalışmalarını yerinde görürken bazı aydınlara göre ise çeviri faaliyetleri Türk edebiyatına zarar vermiştir.

Bu bağlamda Çeviri faaliyetleri içerisinde yer almış olan yazar Azra Erhat bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "*Tercüme Bürosu, Tercüme Dergisi ve Klasikler çevirileri Türkiye'de bir çığır açmıştır. Bu çığırı bütünü ve çeşitli yönleri ile burada incelememe olanak ve yer yoktur. Bu çığır kültür ve edebiyatımızda yenilik getirmekle, dilimizi biçimlendirmekle kalmadı, yayın hayatımızı da bir düzene soktu, bilimde metne ve somut gerçeğe dayanılmasına yol açtı, dünya düşünüyünce ve sanatı ile alış-verişe koydu Türk aydınını ve sanatçısını. Yazara ve okura bir kitap ahlakı aşıladı. Sağladığı faydalar ve değerler sonsuzdur. Açtığı yolda yürüyoruz, daha çok yürüyeceğiz.*" (Erhat 1998: 305). Erhat gibi tercüme çalışmalarının yararına değinen akademisyen-yazar Erol Güngör; "*Klasikler hareketi Batı medeniyeti hakkında yeni bir anlayış getiriyordu. Bu yeni anlayış, Atatürk devrindeki tarih ve medeniyet tezine açıkça karşı olmamakla birlikte, onun yerine geçmek üzere ortaya atıldı...Bu günkü Batı medeniyeti, Yunan kaynaklarına dayanıyordu. Onu öğrenebilmek ve ona katılabilmek için bu kaynakları Sofokles'ten İbsen'e, Eflatun'dan Bergson'a kadar okumak gerekiyordu. Klasikler hareketi Türkiye'ye Batı kültürünü yerleştirme yolunda, Atatürk inkılâpları kadar radikal bir tavrın eseri idi.*" ifadelerini kullanarak, Batı anlayışının kavranması noktasında klasik çevirilerinin önemine değinmiştir (Elbir- Karakaş 2007: 390). Ancak tercüme faaliyetleri ile ilgili en sert eleştiriyi şair-yazar Atilla İlhan yapmıştır. İlhan; "*Çağdaş Türk edebiyatında çevirinin katkısı büyüktür. Bizim kafamız öylesine ütülenmiştir ki, aramızdan yerli roman okumayı küçümseyenler, - küçümsemek ne laf ayıp sayanlar çıkmıştır. İnönü Cumhuriyeti, Yunan/Latin kültürüne yöneldiğinden, lise hayatımızda, Aristophanes, Euripides, Sophocles vb. ders kitabı diye okutulurdu... 40'lı yıllarda Türk edebiyatı 'ulusal' bir 'bileşim' aranıyordu ki! Tıpkı Tanzimat edebiyatı gibi, çeşitli Batılı edebiyatlara özeniyordu... Önemli olan, çeviri olayına nasıl yaklaştığımız, o sıralar, 'klasikler' çevrilecek deniyor, fakat ağırlık Yunan/Latin klasiklerine, Fransız, Alman, İngiliz klasiklerine veriliyor; göstermelik olsun diye, bir iki Mevlana, Şeyh Sadi vs. yayınlandı galiba, yayınlandı ama esamisi okunmuyor ki! Liselere Sophokles'i sokuyor, Mevlana'yı kapının dışında bırakıyor. Ne demek bu, sömürgelerde olduğu gibi Batılı 'metropol' kültürüne başatlık tanımak, ana kültüre üvey evlat muamelesi yapmak değil mi?" şeklindeki ifadelerle yapılan çalışmaların Türk milli kültürüne zarar verdiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu düşüncenin temelinde çevirilerde daha çok Batı klasiklerine yer verilmiş olması yatmaktadır. Ayrıca İlhan'a göre İnönü dönemi edebiyat anlayışı ile Tanzimat dönemi edebiyatı benzer özellikler göstermektedir (Yağcı 1999: 131).*

İnönü dönemi edebiyatında öne çıkan bir diğer gelişmede "*Garip*" akımının ortaya çıkmasıdır. Şair Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet ve Oktay Rifat Horozcu bu akımın kurucuları arasında yer almaktadır. Garip akımı, II. Dünya Savaşı şartlarından

dolayı toplumda meydana gelen bunalımın artmış olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Garipçiler şiirde vezin ve kafiyeye karşı çıkmaktadırlar. Sanat toplum içindir anlayışını benimseyen bu akım, önceki dönemlerdeki bir çok edebi birikime muhalif olarak Varlık Dergisi'nde önemli yayınlar yapmışlardır (Çalışkan 2010: 160; Tonga 2007: 777). Garip akımı temsilcilerinin dönem anlayışına paralel olarak Batılı yazarların da etkisi altında kaldıkları söylenebilir. Zira eserlerinde yeniliklere açık olunması gerekliliğini vurgulamışlardır (Ay 2009: 1243). Toplumsal Gerçekçiler ise İnönü dönemi edebiyatının bir diğer akımını oluşturmuştur. Liderliğini Nazım Hikmet'in yaptığı bu akım Marksizmin etkisi altında kalmıştır. Toplumsal Gerçekçilerin ortaya çıkmasında da II. Dünya Savaşı şartlarının etkisinin olduğu söylenebilir. (Sonsöz 2010: 48-49) Toplumcu Gerçekçi akımın öncüleri arasında Cahit Irgat, Ceyhun Atif Kansu, Ömer Faruk Toprak, Nevzat Üstün, Enver Gökçe, Metin Eloğlu, Mehmet Kemal ve Ahmet Arif gösterilebilir (Çalışkan 2010: 168).

Bu bağlamda iki dönem edebiyatı karşılaştırıldığında önemli farklıklar göze çarpmaktadır. Atatürk dönemi edebiyat anlayışı iki temel dinamik üzerine bina edilmiştir. Bunlardan birincisi milli edebiyat ikincisi ise dilde sadeleşme çalışmalarının dönem edebiyatına da yansımalarıdır. Böylece edebi dilde planlanan sadeleştirme çalışmaları ile dönem edebiyatını anlaşılır bir hale getirmek hedeflenmiştir. İnönü döneminde ise milli edebiyat anlayışının yerini evrensel bir edebiyat anlayışı almıştır (Gök, 2011: 159-160). Tercüme bürolarının kurulması, Atatürk dönemi ile farklı bir anlayışın yürütüleceğini göstermiştir. Ancak İnönü döneminde izlenen bu farklı yol, bazı aydınların eleştirilerine neden olmuştur. Yapılan eleştiriler, Atatürk dönemi milli edebiyat anlayışının terk edilerek farklı milletlerin edebi anlayışının ithal edilmek istenilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla bu faaliyetlerin Türk edebiyatına olumsuz tesir yapacağı dile getirilmiştir. Tüm bunlar ışığında dönemler arası farklılıklar edebiyatçıları da ikiye bölmüştür. Bir taraf milli edebiyatı savunurken diğer taraf hümanist anlayış çerçevesinde bir edebiyat anlayışının savunucusu olmuştur.

1.4. Halkevleri

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmek adına kendisine yeni kültür politikaları belirlemiştir. Bu amaç doğrultusunda birçok alanda yapılan çalışmaların halka en kısa yoldan duyurulması ve halk tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Cumhuriyetin kültür kurumları arasında yer alan Halkevleri kültür politikalarının halka anlatılması ve benimsetilmesinde çok önemli bir misyon üstlenmiştir. Bu bağlamda Atatürk döneminin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya 1 Ekim 1932'de Halkevleri ile ilgili düşüncülerini şu şekilde ifade etmiştir: "*Halkevleri teşkilatı memleket için faydaları ve kıymeti ölçülemeyecek yüksek bir eser olmuştur. Halkevleri her tarafta gençliği ve muhitin mütefekkir ve rejime yardımcı unsurlarını sinesinde toplayan hayat ve hareket kaynakları halinde doğmaya ve inkişaf etmeye başlamışlardır.*" (BCA 30-10-0-0/117-817-2). Görüldüğü gibi Bakan Kaya'nın da ifadelerinden anlaşılacağı üzere Halkevleri hem yeni rejimin halka benimsetilmesinde hem de çağdaş kültürel değerlerin yeni nesle aktarılmasında önemli bir vazife görmüştür.

1932'de¹⁴ kurulan Halkevlerine 18 yaşını doldurmuş olan tüm vatandaşlar üye olabilmekteydiler. Halkevlerinin kuruluş amaçları arasında Cumhuriyet niteliklerine uygun olarak seçkin ve sağlam karakterli insan yetiştirme esası teşkil etmektedir. Bunun dışında köycülük faaliyetleri,¹⁵kültürel anlamda birliği güçlendirecek bir toplum olma ideali, toplum içerisinde milli ruhu güçlendirecek öğelerin ortaya çıkarılmasını sağlamak ve toplumun kültürel kalkınmasına katkı sağlayarak onu çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmaya gayret sarf etmek diğer amaçlar arasında sayılabilir (Çeçen 1990: 122). Halkevleri dokuz çalışma koluna ayrılmıştır. Bunlar; Dil ve edebiyat kolu, güzel sanatlar kolu, temsil kolu, spor kolu, sosyal yardım kolu, halk dersaneleri ve kursları kolu, kütüphane ve yayın kolu, köycülük kolu, tarih ve müze kolundan ibarettir (Çavdar 1999: 311-312). Bunlar arasında özellikle dil ve edebiyat kolu, Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile ortak çalışmalar yürüterek Türkçede yeni kelime ve köklerin türetilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir (Bayraktar 1999: 90). Ayrıca Halkevlerinde 26 Eylül Dil bayramı coşkulu bir şekilde kutlanmıştır.¹⁶ (BCA 490-1-0-0/13-71-5.; BCA 490-1-0- 0/17-88-3). Halkevlerinin Türk kültür dünyasına katkıları sadece dil ile sınırlı kalmamış tarih alanında ciddi çalışmalar yapılmıştır. Tarih kolu bünyesinde dergiler çıkarılarak burada Türk tarihine geniş bir yer ayrılmıştır.¹⁷ Yine güzel sanatlar alanında bu alanda

¹⁴ 19 Şubat 1932'de açılan 14 Halkevi şunlardır: Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'dur. 24 Haziran 1932 itibarıyla bu illere eklenen yerler ise şu şekildedir: Antalya, Bilecik, Edirne, Gaziantep, Giresun, İçel, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Ş. Karahisar, Tekirdağ, Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak Bkz. (BCA 490-1-0-0/1005-879-1).

¹⁵ 1935 yılı Eskişehir köycüler şubesinin yaptığı köy gezileri sırasında köylerde konuşulan sözlerle söylenen türküler toplanmış ve bunlar Halkevi dergisinde yayımlanmıştır. Bkz. (BCA 490-1-0-0/1005-880-2.)

¹⁶ CHP Genel Sekreteri Recep Peker tarafından 4 Haziran 1936'da Halkevi Başkanlığına gönderilen yazıda Halkevlerinin Türk dil çalışmalarına ağırlık vermeleri gerekliliği belirtilmiştir. Bkz. (BCA 490-1-0-0/3-12-38).

¹⁷1935 senesi Halkevleri dil ve tarih çalışmalarına bakıldığında bu alanlarda ayrıntılı faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Buna göre **Adana**: Kurtuluş savaşı tarihçesini yazmak ve savaş belgelerini derlemeye esas olmak üzere, Kurtuluş Savaşında bulunanların bilgi ve belgelerini toplamak için dergi hazırlanarak ilgililere dağıtılmıştır. Ayrıca Arapça konuşan bir köyde Türkçe kursu açılmıştır. **Adapazarı**: Dil bayramında toplantı ve törenler düzenlenmiş, konferanslar verilmiştir. **Akçakoca**: İsimleri Türkçe olmayan birçok köyün Türkçe isimleri bulunmuş ve bu isimlerin değiştirilmesi için ilgili makamlarla görüşülmüştür. **Amasya**: Dil bayramı kutlanmış ve konferanslar verilmiştir. **Ankara**: Dil bayramı kutlanmış, tarihi eserlerin, anıtların ve antik kentlerin korunması maksadıyla konferanslar verilmiştir. **Antalya**: 1003 atasözü, 63 mani ve 2 türkü toplanarak Türk Dili Araştırma Kurumuna yollanmış ve dil bayramı kutlanmıştır. **Aydın ve Ayvalık**: Ulusal günlerde konferans ve söylevler verilmiştir. Dil konusu üzerine 4 konferans verilmiştir. **Bafra**: Yeni Türkçe kelimeler toplanarak bunlar merkeze yollanmış ve dil bayramı kutlamaları yapılmıştır. **Balıkesir**: Öz Türkçenin yayımı yolunda her tarafa vecizeler asılmış ve dil bayramı kutlanmıştır. **Burdur**: İl çevresinde ve halk dilinde Öz Türkçe sözler, türküler, destanlar, koşmalar, maniler, tekerleme ve atasözleri toplanmıştır. **Denizli**: Dil ve tarih konularında konferanslar verilmiş, halka soyadları bulunmuş, ulusal günlerde törenler yapılmış ve dil bayramı kutlanmıştır. **Diyarbakır**: Diyarbakır'ın Türkmenlerle meskûn Bismil, Derli, Seyithasan, Şükürlü köylerine öğretmenlerden oluşan bir heyet gönderilerek hazırlanan 50 sentaks (söz dizimi) fişi Türk Dili Tetkik Cemiyetine gönderilmiştir. **Giresun**: Dil bayramı çok kalabalık ve ilgili bir toplantı ile kutlanmış ve dil konusu ile alakalı toplantılar verilmiştir. **İstanbul (Eminönü)**: Dil derleme işlerine devam edilerek edebiyat ve halk bilgisi dalları kurulmuş, dil bayramı kutlanmış, konferanslar verilmiş, Yusuf Akçura ile Celal Sahir'in ölümü törenlerine katılarak çelenk konulmuştur. **Maraş**: Dil ve tarih konuları üzerine 20 konferans verilmiştir. **Niğde**: Çıkmakta olan Akpınar dergisi ile dil ve tarih yayınlarında bulunulmuş, dil bayramı

yetenekli kişiler bir araya getirilerek topluma kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında heykeltıraşlık kursları açılmış, milli spor faaliyetleri çerçevesinde birçok halkevinde spor şubeleri açılmıştır. Oluşturulan okuma odaları sayesinde pek çok kişi bu odalardan faydalanarak okuma imkânı elde etmiştir (Kara 1999: 31, 51, 55-56, 58). Halkevlerinin kuruluş amaçları arasında köy faktörü önemli bir yer tutmaktadır. Köylü ve kentli arasındaki eğitim farkını gidermek Halkevlerinin benimsediği sorumluluklar arasındadır. Bu amaçla halkevleri bünyesinde köycülük şubeleri açılmış ve köylere eğitimci gönderilerek bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. 1933'e gelindiğinde bu şubelerin sayısı 2908 olarak belirlenmiştir (Başyigit 2002: 691). Halkevlerinin 1933-1936 yılları arasındaki genel durumu ise şu şekilde özetlenebilir. 1933 için toplamda Halkevlerinde yapılan toplantıların sayısı 1633'tür. Bu toplantılara 500.569 kişi katılmış ve bir sene içerisinde 915 konferans, 373 konser ve 511 tiyatro sergilenmiştir. 19 Şubat 1933 itibarıyla 21 Halkevi açılmıştır. Bu yerler şu şekildedir: Adana, Alaiye, Aksaray, Bafra, Balıkesir, Boyabat, Çankırı, Çorum, Erzincan, Gümüşhane, İnebolu, Isparta, Kars, Manisa, Mersin, Muğla, Niğde, Sivas, Tokat, Urla ve Nazillidir (BCA 490-1-0-0/1005-879-1). 1934'te Halkevlerinin ülke genelindeki sayısı 80'dir.¹⁸ 23 Şubat 1934 tarihinde Halkevleri açılan yerler şu şekildedir: Adapazarı, Amasya, Beyazıt, Bergama, Bitlis, Çorlu, Düzce, Elâzığ, Erzurum, Iğdır, Kula, Maraş, Mardin, Milas, Mudanya, Muş, Sandıklı, Siirt, Silvan, Ünye, Ürgüp, Ödemiş, Uşak, Urfa ve Uzunköprü olmak üzere toplamda 25'dir (BCA 490-1-0-0/1005-879-1). 1934'te halkevleri faaliyetleri incelendiğinde 1537 konferans, 402 konser ve 539 tiyatronun sahnelendiği görülmektedir. Bahse konu yılda toplam 97 bin kitap okunurken okuyucu sayısı yarım milyonu geçmiştir. Bu dönem Halkevleri kütüphanesinde bulunan kitaplardan bazıları şunlardır: Divan-ı Lügat-ı Türk, Büyük Türk Lügati, Türk İstiklal Mücadeleleri, Düvel-i İslami'ye Tarihi, Osmanlı Müellifleri, Türk Tababet Tarihi, Cihan Tarihi, Türk Medeniyeti tarihi. Görüldüğü gibi Halkevleri kütüphanesinde Atatürk dönemi ulusal kültür anlayışı ile paralel anlayışta kitapların varlığı dikkat çekmektedir. Ancak bunun yanında daha çok İbnü'nü dönemi özelliği gösteren Yunan Edebiyat tarihi gibi eserlere rastlamak da mümkündür. (BCA 490-1-0-0/2-9-8.) 1935'e gelindiğinde 782 gösterinin düzenlendiği görülmektedir. Buna ilave olarak 776 konser ve 1503 konferans verilmiştir. 1867 spor günü, 564 gezi, 291 bayram kutlaması yapılmıştır. 1936'da edebiyat kolları 29 konferans 15 oturum ve 6 gösteri düzenlenmiştir. 1937 de Halkevlerinin sayısı 150

---

kutlanarak konferanslar verilmiştir. **Samsun**: Dil ve tarih üzerine 30 konferans verilmiş dil bayramı 1000 kişinin katılımı ile kutlanmıştır. **Siirt**: Ulus dershanesi açılarak Türkçe bilmeyen 295 kişiye ders verilmiştir. **Sinop**: Tarihi eserleri korumak amacıyla ele geçen eserler kültür direktörü ile birleşerek hazırlanan müze deposuna kaldırılmıştır. **Zonguldak**: Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin yapmış olduğu anketler çoğaltılarak üyelere dağıtılmış, Türk dili hakkında söylevler verilmiş, Kalafatlı köyünde yıkılmış bir medresede bulunan el yazması 15 kitap Kültür Bakanlığı'na gönderilmiş, 800'den fazla mâni ve türkü derlenerek basıma hazır hale getirilmiştir. Bkz. (BCA 490-1-0-0/1005-880-2).

¹⁸ Adana, Adapazarı, Afyon, Aksaray, Alaiye, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Bafra, Balıkesir, Beyazıt, Bergama, Bilecik, Bitlis, Bolu, Boyabat, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorlu, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, İnebolu, İstanbul, İzmir, Iğdır, Isparta, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Kula, Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Mersin, Milas, Mudanya, Muğla, Muş, Nazilli, Niğde, Ordu, Ödemiş, Rize, Samsun, Sandıklı, Siirt, Silifke, Silvan, Sinop, Sivas, Ş. Karahisar, Tekirdağ, Tokat, Tarbzon, Ünye, Ürgüp, Urfa, Urla, Uşak, Uzunköprü, Van, Yozgat ve Zonguldak. Bkz. (BCA 490-1-0-0/1005-879-1).

iken 1938 de ise bu sayı 209'a çıkmıştır. (Çeçen 1990: 143, 145, 147, 152, 163-164, 166).

Bu süreç içerisinde İnönü dönemine gelinmiştir. Tarihler 1938'in sonlarını gösterdiğinde ülke çapında Halkevi sayısı 210, üye sayısı ise 90.000'e yaklaşmıştır. İnönü döneminde Halkevlerinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Buna göre nüfusu az olan yerleşim yerlerinde Halkevleri yerine boyut olarak daha küçük olan ve köylere kadar ulaşma isteğinin bir ürünü olan Halk odalarının kurulması kararlaştırılmıştır. 29 Mayıs 1939 CHP Kongresinde alınan bu karar hemen uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak 1940'da 141 Halk odası açılmıştır. 1946'da bu sayı 4066'ya yükselmiştir. Halkevi sayısı ise 455'dir. Buna göre en az 150 üyenin yer aldığı ilçe, kasaba ve bucaklarda Halk odalarının kurulması uygun görülmüştür. Halk odalarında, Halkevlerinde bulunan kollar bulunmamaktadır ancak Halkevlerinde yürütülen bir çok etkinlik burada da mevcuttur (BCA 490-1-0-0/847-351-1; Turan 2000: 229-230). İnönü dönemi Halkevleri ve Halk odalarının amacı, işlevi ve ülke kalkınması noktasındaki önemi siyasetçiler tarafından dile getirilmiştir. Bu bağlamda Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun 1945'te Halkevlerinin açılışının on üçüncü yıl dönemi münasebetiyle yapmış olduğu konuşması önemlidir. Buna göre Halkevleri ve Halk odaları ülke çapında yayılmalı ve sayısı artırılmalıdır. Her köyde bir Halk odası bulunmalıdır. Halk odaları hakkında bilgi veren Saraçoğlu'na göre bir Halk odası bir salon ve iki-üç tane çalışma odasından ibarettir. Buralar kadın ve erkek vatandaşların toplanma yerleridir. Burada köy işleri konuşulmak için, gazete, dergi, kitap okumak için, radyo dinlemek ve sohbet etmek için toplanılır. Aydınlar, öğretmenler, eğitimciler, sağlık memurları, ziraatçılar, ormancılar ve veterinerler Halk odalarında birleşerek sohbet ederler. Köylüler milli günleri bu odalarda bir araya gelerek kutlarlar. Okuma yazma bilmeyen yetişkinler buralarda okuma ve yazma öğrenirler. Kısacası tüm köylüyü ilgilendiren işler burada görülür. Halkevlerinde olması gereken unsurlar şunlardır: Spor yeri, temsil yeri, toplanma yeri, radyo, sinema, müzik aletleri, güzel sanatlar atölyesi, dersane, kitapevi ve hasta muayene yeri. Saraçoğlu'na göre bunlar Halkevlerinde muhakkak bulunmalıdır. Ona göre Halkevleri bütün kollarıyla bir tek amaca yönelmiştir. Bu amaç milli değerleri işlemek Türk devrimini toplum içerisinde kökleştirmek ve milli birliği sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda tüm aydınların kendilerini bu işe vermeleri gerekmektedir (BCA 30-1-0-0/11-64-10).

İnönü döneminin hümanist anlayışı Halkevleri ve Halk odalarına da sirayet etmiştir. Bu bağlamda Halkevlerinde Batılı motiflerin ağır bastığı eserler, piyesler ve müzikler okuyucularıyla buluşturulmuştur. Batı kültürüne yabancı olan halkın bu durumdan hoşnutsuz olduğu iddia edilmektedir (Şeker 2006: 21). Ancak hükümet belirlediği prensiplerden geri adım atmamıştır. 5 Mart 1946 tarihinde Ankara Halkevinde İngiliz Profesör Boyds tarafından "*Astronomi*"ye dair bir konferans verilmiştir. Yine İngiliz Profesör Constable'nin "*Sanayiye Köpük*" isimli konferansı bu duruma örnektir. 1945-1946 kış devresi için Halkevlerinde İngilizce kurs imkanları sağlanmış ve yurt dışından getirilen İngiliz Kültür Heyeti temsilcilerine Anadolu'da çeşitli alanlarda konferanslar verilmiştir (BCA 490-1-0-0/1017-921-2.; BCA 490-1-0-0/735- 8-1).

Halkevleri tiyatro kolu ülke çapındaki yetenekli gençleri keşfederek tiyatroya kazandırmayı amaç edinmiştir. Bu anlamda gençlere sahne, kostüm ve dekor başta olmak üzere bir çok konuda destek verilmiştir. Yine halk baskısı nedeniyle tiyatroya

gelmeye çekinen kız çocuklarına da destek verilerek bunların temsil kollarına alınması sağlanmıştır (Temizhan 2006: 75-16).¹⁹

Tiyatroda olduğu gibi İnönü dönemi Halk evlerinin müzik faaliyetleri de bazı dönem araştırmacıları tarafından eleştirilmiştir. Halkevleri öğretisinin 41. maddesinde Halkevleri müzik çalışmalarından bahsedilirken şöyle denilmektedir: "*Halkevleri müzik çalışma ve müsamerelerinde beynelmilel modern müzikle halk türkülerimiz esas tutulacak ve beynelmilel müzik teknik ve vasıtaları kullanılacaktır. Müzikte gayemiz modern beynelmilel müziği ve teganni tarzını esas tutmak ve bunu tatbik ve temin etmektir...Alaturka saz ve alemum incesaz Halkevlerinin çalışma sahalarına giremez.*"(BCA 490-1-0-0/4-20-1). Görüldüğü gibi Halkevleri müzik çalışmaları alaturka müzikten ziyade ağırlıklı olarak, Batı kaynaklı ve o anlayış çerçevesinde olan müzik türleri ve aletleri ile yapılmalıdır. Bu bağlamda Mozart, Vivaldi, Haydn, Schubert ve Çaykovsky gibi Batılı bestekar ve müzisyenlerin eserleri işlenerek Doğu-Batı kaynaşmasını sağlamak adına Halk türkülerinin piyano eşliğinde çalınması istenilmiştir. Buradan hareketle Halkevleri müzik çalışmaları ile Batılı tarz ve klasik müzik temelli bir müzik anlayışı oluşturulmak istenilmiştir denilebilir (Gök 2011: 115-116).

Sonuç itibarıyla Atatürk döneminde açılan ve İnönü döneminde devam ettirilen Halkevleri her iki dönemde de etkin bir şekilde faaliyet göstermiştir. Halkevleri gerçekleştirilen inkılapların halk tarafından benimsenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bunun yanında her iki dönem kültür politikalarının halka anlatılmasında Halkevleri vasıta görevi görmüştür. Bu bağlamda Atatürk dönemi milli kültür yaratma hamlesinde Halkevlerine görevler verilmiştir. Bu durum İnönü döneminde evrensel kültür ağırlıklı bir çalışmaya dönüşecektir. İnönü döneminde Halkevlerinde *Mozart* ve *Vivaldi* gibi Batılı bestekarların müziklerinin çalınmaya başlanması, edebi anlamda Batılı yazarlardan yapılan çevirilerin okutulması bu anlayışa örnek teşkil etmektedir. Atatürk döneminde ekseriyetle şehir merkezlerinde kurulu olan Halkevleri İnönü dönemine gelindiğinde kökleşerek köylere kadar indirgenmiştir. Bahse konu dönemlerde halkın büyük çoğunluğunun köylerde yaşadığı düşünülürse atılan bu adımın yerinde olduğu anlaşılmaktadır. Böylece İnönü dönemi Hümanizm anlayışı merkezden taşradaki köylere kadar Halkevleri ve Halk odaları vasıtasıyla topluma ulaştırılmıştır (Turan 2000: 230; Gök 2011: 163). Atatürk dönemi Halkevleri kurslarında öz Türkçe dersler verilirken İnönü dönemine gelindiğinde Latin dil kurslarının açılması, dönemler arası kültür politikalarının Halkevlerine yansımaya birer örnektir (Gök 2011: 163). Kültürel anlamda yaşanan farklılıkların halkevleri vasıtasıyla topluma yansımaya kültürel anlamda ikilik meydana getirmiştir. İnönü dönemi ile birlikte milli kültür politikalarından kopuş bir çok araştırmacı ve aydın kesim tarafından eleştirilmiştir. Bunun yanında kimi aydınlara göre ise hümanist politikanın Halkevlerine

¹⁹ Halkevi tiyatro çalışmaları ülke çapında başarılı faaliyetlerinin yanı sıra, kimi zaman eleştirilerin de odağı olmuştur. 1942 yılında düzenlenen bir gösteri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. 28 Nisan 1942'de Çankırı Halkevinde gösterilen bir piyese Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dikkatini çekerek tepkisine neden olmuştur. Piyese göre şehirli bir kişi köydeki amcasını yanına çağırır. Bu sırada sahneye iki koltuğunda kara kaplı iki kitap, sarıklı ve cüppeli bir hoca gelir ve oyuna göre köylü amca rolündeki kişinin yanına oturur. Bunun üzerine köylü amca öfkelenerek; "*Bu eşek herifi, bu kaba herifi, bu ayı herifi yanıma oturtup bana hakaret etmek için mi beni çağırdın.*" şeklinde veryansın eder. Bu piyesi çirkin ve kaba bir temsil olarak nitelendiren Diyanet İşleri Başkanlığı, Başvekalet Makamına yazılan bir yazı ile durumu protesto etmiştir (BCA 30-10-0-0/26-151-17).

yansıması, halkın bakış açısının genişlemesinde ve evrensel kültürel öğelerin tanınması noktasında ülkeye önemli bir mesafe kat ettirmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucunda yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Siyasi olarak bir değişiklikten söz edilirken kültürel anlamda bir devamlılık söz konusudur. Zira Türk halkı geçmişten aldığı miras ile kültürel yaşamını devam ettirmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyetin ilanı ile bir çok alanda olduğu gibi kültürel alanda da önemli değişimler yaşanmıştır. Atatürk dönemi ile birlikte başlayan bu değişim, farklı metotlarla daha sonraki dönemlerde de devam ettirilmiştir. Her ne kadar yöntemsel farklılıklar içerse de kültür politikalarında temel amaç Türk kültürünü en üst seviyelere çıkarabilmektir. Tek partili Türkiye'nin iki Cumhurbaşkanı Atatürk ve İnönü dönemlerinde uygulanan kültür politikalarında temel farklılık ulusal/evrensel anlamda kültür anlayışı ayrımından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Atatürk döneminde milli kültür unsurları her zaman ön planda tutulurken, İnönü döneminde ise daha evrensel bir anlayışı temsil eden hümanist politikalar uygulamada temel alınmıştır. Dönemler arasındaki kültür anlayışı farklılıkları kimi aydınların tepkisini çekmiştir. Bu bağlamda dil, tarih, edebiyat ve Halkevleri gibi kültürel enstrümanlar iki liderin de kendi politikalarının uygulama sahaları olmuştur. Yaşanan bu farklılıklar ile birlikte iki tip nesil karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Milli kültürel anlayış ile yetişenler, ikincisi ise daha evrensel anlayış çerçevesinde yetişenlerdir. Şüphesiz ki bunda her iki liderin de kendi dönemsel özelliklerinin payı yadsınamaz. Her dönem, liderinin düşünce yapısından izler barındırmaktadır. Ancak bu süreçte her iki lider de kendi doğruları ile bir politika belirlemiş ve bu yolda ilerlemiştir. Sonuç itibarıyla her ne kadar yöntemsel farklılıklar içerse de gerek Atatürk gerekse İnönü dönemi kültür politikalarının ortak paydası Türk kültürünü muasır medeniyetler seviyesinde görebilmektir.

KAYNAKLAR

A. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 10-30-0-0/144-32-16.

BCA 30-1-0-0/11-64-10.

BCA 30-10-0-0/117-817-2.

BCA 30-10-0-0/144-32-15.

BCA 30-10-0-0/191-312-1.

BCA 30-10-0-0/229-542-1.

BCA 30-10-0-0/26-147-10.

BCA 30-10-0-0/26-151-17.

BCA 30-10-0-0/4-21-19.

BCA 30-18-1-1/17-83-9.

BCA 30-18-1-2/110-15-4.

BCA 490-1-0-0/1005-879-1.

BCA 490-1-0-0/1005-880-2.

BCA 490-1-0-0/1017-921-2

BCA 490-1-0-0/1167-100-3.

BCA 490-1-0-0/1174-122-1.

BCA 490-1-0-0/1310-349-1.

BCA 490-1-0-0/1353-494-2.

BCA 490-1-0-0/13-71-5.

BCA 490-1-0-0/17-88-3.

BCA 490-1-0-0/2-9-8.

BCA 490-1-0-0/3-12-38.

BCA 490-1-0-0/4-20-1.

BCA 490-1-0-0/735-8-1.

BCA 490-1-0-0/847-351-1

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, C. 24, İçtima: 3, Kırk Yedinci İnikat (15.04.1942).

B.Kitap, Makale ve Tezler

ANAMUR, Hasan (1998), "Hasan Ali Yücel ve Bir Aydınlanma Yolu Olarak Çeviri", **100. Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel**, (Haz. Songül Boybeyi), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

ANGI, Hacı (1997), **Atatürk İlkeleri ve Türk Devrimi**, Ankara: Angı Yayınları.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938) (2006), Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

AY, Yasemin Mumcu (2009), "Türk Şiirinde Garip Hareketi" **Turkish Studies**, C.4, S.1-2, ss.1227-1276.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (1969), **Tek Adam**, İstanbul: Yükselen Matbaası.

AYGÜL, Hasan Hüseyin (2008), **Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

BAŞYİĞİT, Türkan (2002), "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları (1923-1950)", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C.17, Ankara.

BAYRAKTAR, Nuray (1999), **Halkevlerinin Ülke Kültürüne İnsanın Gelişimi ve Dönüşümü Açısından Katkıları**, Ankara: Halkevleri Yayınları.

- BELGE, Murat (1983), “Türk Dili/Türk Dilinde Gelişmeler”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C.10, İstanbul.
- BORAK, Sadi (2004). **Atatürk ve Edebiyat**, İstanbul.
- ÇALIŞKAN, Adem (2010), “Ana Çizgileriyle Cumhuriyet Devri Türk Şiirine Teorik Bir Yaklaşım 1923-160”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 10, ss.140-199.
- ÇAVDAR, Tevfik (1999), **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, Ankara: İmge Yayınları.
- ÇEÇEN, Anıl (1990), **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- ÇEÇEN, Anıl (1996), **Kültür ve Politika**, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- ÇELİK, Haydar Seçkin (2016), **İnönü Döneminde Kemalizm, Değişim ve Süreklilik**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ÇIKAR, Mustafa (1997), **Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ELBİR, Bilal; KARAKAŞ, Ömer (2007, “Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri”, **Turkish Studies**, C.2, Sayı:4, ss. 381-392.
- ENGİNÜN, İnci (2002), “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C. 18, Ankara.
- ERTOP, Konur (1998), “Roman ve Öyküde Toplumsal Sorunlara Ayna Tutanlar (1923-1940)”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumu**, Ankara.
- GÖÇGÜN, Önder (1995), **Edebiyat Dünyası ve Atatürk**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GÖK, Hacı Veli (2011), **Atatürk ve İnönü Dönemi Kültür Politikaları**, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir.
- GÖKALP, Ziya (1995), **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul: Toker Yayınları.
- İLHAN, Attila (1999), “Attila İlhan'la Çeviri Üzerine” **Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi**, Söyleşi: Selim İleri, Haz. Öner Yağcı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İNAN, Afet(2007), **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KAFESOĞLU, İbrahim (2005), **Türk Milli Kültürü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KARA, Adem (1999), **Halkevleri Nedir?**, Ankara: Halkevleri Yayınları.

- KARAL, Enver Ziya (1998), **Atatürk ve Devrim (Konferanslar ve Makaleler 1935-1978)**, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- KARANTAY, Suat (1999), "Tercüme Bürosu Normlar ve İşlevler", **Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi**, Haz. Öner Yağcı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARTEKİN, Enver (1973), **Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi**, İstanbul: Sinan Yayınları.
- KODAMAN, Bayram (1999), **Cumhuriyetin Tarihi-Fikri Temelleri ve Atatürk**, Isparta.
- KONGAR, Emre (1989), **Kültür Üzerine**, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- KORUCU, Burcu (2007), **Türk Hümanizminin Çeviri Boyutu: Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi (1940-1946)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KÜLEBİ, Cahit; BELGE, Murat (1983), "Türk Dili", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C.10, İstanbul.
- LAHBABİ, M. Aziz (1980), **Kapalıdan Açığa Milli Kültürler Ve İnsanî Medeniyet**, (Çeviren: Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız), İstanbul.
- LEWIS, Bernard (2004), **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara: TTK Yayınları.
- ÖZEL, Emine (2007), **Atatürk Dönemi Türk Eğitim Politikaları**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- SAKAOĞLU, Saim (1990), **Atatürk, Gençlik ve Kültür**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- SARIÇAM, İbrahim; ERŞAHİN, Seyfettin (2006), **İslam Medeniyeti Tarihi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- SONSÖZ, Hande (2010), **II. Dünya Savaşı'nın Türk Hikâye ve Romanına Etkileri**, Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SÖNMEZ, Şinasi (2000), **Eğitim ve Siyasette Hasan Ali Yücel**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ŞEKER, Kadir (2006), **İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950)**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Isparta.
- ŞENDENİZ, Özlem (2014), "Erken Cumhuriyet Dönemi Dil Politikaları: Güneş Türk Dil Teorisinin Türk Basınında Yansımaları.", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sene:10, Sayı: 20, Güz, ss.308-326.
- TEMİZHAN, Oğuz (2006), **Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TONGA, Necati (2007), "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma", **Turkish Studies**, C.2, S.4, ss.771-782.

TURAN, Şerafettin (2000), **İsmet İnönü: Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TURAN, Şerafettin (2019), **Türk Kültür Tarihi**, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

UÇMAN, Abdullah (1999), "Islahat-ı İlmîyye Encümeni", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.19, İstanbul, ss. 207-209.

UÇMAN, Abdullah (2016), "Ataç, Nurullah", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. Ek-1, ss.132-133.

YÜKSEL, Ahmet Haluk (1987), **Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

C. Elektronik Kaynaklar

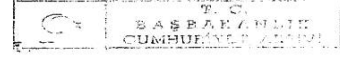
<https://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/> (Erişim Tarihi: 09.12.2020)

EKLER

EK-1 İstanbul ve Ankara Yükseköğretim Kurumlarında Türk Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Derslerini Okutacak Profesör ve Doçentlere Ait Kadroların Onayı ve Bu Kadrolarda Çalışacakların Olağanüstü Zamdan Faydalanmaları. **(BCA)**

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
3795

Karar

Ücretleri 1946 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin 518 inci " Kanunları gereğince verilecek ücretler ve tazminatlar"bölümünün "E" cetveline giren 5 inci " Konferans ve devrim tarihi dersleri ücreti" maddesine konulan ödenekten verilmek üzere İstanbul ve Ankara Yüksek Öğrenim kurumlarında Türk Devrim tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi derslerini okutacak profesör ve Doçentlere ait ilgisiz cetvelde yazılı kadroların 1/1/1946 tarihinden geçerli olmak üzere onanması ve bu kadrolarda çalıştırılacakların olağanüstü zandan faydalanmaları; Millî Eğitim Bakanlığının 21/11/1945 tarihli ve 4206/4/5553 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığının 9/2/1946 tarihli ve 1126/21-397 sayılı mütalâası üzerine, 4817 sayılı kanunun 5 ve 4178 sayılı kanunun 7 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulunca 22/2/1946 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan 	Adalet Bakanı 	Millî Savunma Bakanı 	İçişleri Bakanı 	Dışişleri Bakanı V.
Maliye Bakanı 	Millî Eğitim Bakanı 	Bayındırlık Bakanı 	Ekonomî Bakanı 	Sa. ve So. Y. Bakanı
Gümrük ve Tekel Bakanı 	Tarım Bakanı 	Ulaştırma Bakanı 	Ticaret Bakanı 	Çalışma Bakanı

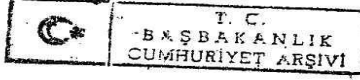
2050 20 301 020 410 15 4

EK-2 Türk Dili Yerine Yabancı Dil Kullananların Cezalandırılmasına Dair CHP Manisa Milletvekili Sabri Toprak'ın Kanun Teklifi. (BCA)

T. B. M. M. RİYASETİ

Hükûmeti Umumiyesi
Kanunlar MüdürlüğüSayı
4082
3129

j:6

Sankara 5 - I - 1938

Başvekâlete

Manisa Mebusu Sabri Toprak tarafından , Türk dili yerine yabancı dil kullananların cezalandırılmalarına dair verilen ve Dehiliye ve Adliye Encümenlerine havale edilmiş olan kanun teklifinin tasdikli bir sureti ilişik olarak sunulmuştur .

Alındığının bildirilmesini rica ederim .

S.Ş. R.Ş.

B. M. M. Reisi

Yazı İşlerine?
6 - I - 938

M. A. Kenda

030	10	1	4	21	15
-----	----	---	---	----	----

BAŞVEKÂLETİNE			
Sıra	Mühür	Yazı	Yazı
5-1-938	112	6	

EK- 3 Darülfünun Yönetmeliğinin Altıncı Maddesinde Yazılı Edebiyat Fakültesi Dersleri Meyanına (Arasına) Türkiye İnkılabı Tarihi Dersinin Konulması. (BCA)

